

Libertatea în drepturi la vreme de pandemie

■ MIHAELA STĂNCIULESCU
[University of Pitești]

Abstract

The pandemic generated by SARS COV 2 virus had and is still having multiple effects in uncountable plans which have at their center the human being. For this reason, an approach based on respecting human rights alongside with maintaining social equilibrium and citizen's solidarity has been and is still being wanted, for which guarantying the rights and fundamental liberties remains essential and proportionally necessary with the restrictions imposed through the series of normative acts that established the state of emergency and the state of alert in Romania. The normative framework for emergency situations is ensured through international standards and national legislation concerning human rights and, in this context, there are some rights with an absolute character which can't be affected in no circumstance.

Keywords

COVID-19 pandemic; human rights; rights and fundamental liberties; laws; state of emergency; state of alert

● **P**andemia generată de virusul SARS
● Cov 2 a avut reverberații directe
● asupra drepturilor omului și liber-
● tăților cetățenești. Amplitudinea acestor
● efecte – pe care le-aș numi de natură
● ideologică – a depășit adesea implicațiile
● celor de natură strict biologică, ali-
● mentând chiar unele teorii conspirațio-
● niste. Potrivit acestora, redimensiona-
● rea drepturilor și libertăților cetățenești
● și punerea acestora într-o nouă paradig-
● mă au constituit premisa și scopul pan-
● demiei, nicidecum consecința și mijlocul
● contracarării ei.

● Disputele privind medicația de
● prevenire și tratare a bolii au fost în-
● soțite de cele privind respectarea drept-
● urilor omului, menținerea echilibrului
● social și a solidarității cetățenilor cu de-
● mersurile autorităților. Cu timpul, au
● câștigat teren opiniile potrivit cărora
● drepturile și libertățile fundamentale
● rămâne esențiale în orice condiții, exer-
● cițiul lor neputând fi anulat de restric-
● țiile impuse prin actele normative care
● au instituit starea de urgență și starea
● de alertă în România.

● Marea provocare a crizei genera-
● te de pandemia COVID-19 a reprezen-
● tat-o – și o reprezintă pe mai departe –
● obligația autorităților de a gestiona la
● nivel național efectele medicale, sociale
● și economice ale epidemiei cu înțeleap-
● ta protejare la nivel individual a dreptu-
● rilor fiecărui cetățean în parte.

● Cadrul normativ pentru situații
● de urgență, chiar fiind în rezonanță cu

standardele internaționale în materie, a fost contrapus legislației naționale în materia drepturilor omului, nu o dată fiind ignorat, în acest context, faptul că sunt drepturi care au un caracter absolut și nu pot fi afectate în nicio împrejurare.

Garantarea dreptului la sănătate în pandemia CoVid19

S-ar putea spune că pandemia a avut mai multe planuri de manifestare. Cel mai important și mai dureros la nivel individual a fost cel medical, al stării de sănătate a oamenilor. Apoi este planul vieții sociale, al efectelor generate de boală asupra modului de organizare a principalelor instituții care asigură funcționarea societății – școlile, instituțiile administrative, sistemul juridic, inclusiv spitalele și sistemul sanitar, în ansamblul său. Apoi este planul economic – al efectelor pandemiei asupra stării economiei, funcționării firmelor și PIB-ului național, în ultimă instanță.

Peste toate aceste planuri, se suprapun, însă, dezbaterile pe care starea endemică le-a generat cu privire la „supraviețuirea” drepturilor și libertăților cetățenești în condițiile efectelor multiple generate de proliferarea virusului SARS Cov 2 în societate.

În paralel cu dezbaterile pe teme medicale, economice ori sociale, am asistat la un fel de „ceartă a universalilor”, care se referă, în esență, la supremația unor drepturi cetățenești asupra altora.

Pe de o parte, s-a susținut că sunt drepturi care au un caracter absolut și care nu pot fi afectate în nicio împrejurare, cum ar fi dreptul la viață ori dreptul de a nu fi supus torturii sau relelelora tratamente.

Pe de altă parte, starea de fapt din pandemie a arătat că dreptul la viață privată poate avea un caracter relativ, putând fi restricționat, de pildă, atunci când este necesară protejarea sănătății ca valoare socială. De asemenea, libertatea de mișcare sau de întrunire, ca drepturi civile și politice, sunt supuse anumitor constrângeri atunci când limitările respective răspund unei necesități publice sau sociale presante și instituirea lor are un scop legitim.

Cel mai intens invocat dintre drepturi în această perioadă a fost cel pe care Constituția României îl garantează la art. 34 – *dreptul la ocrotirea sănătății*.

Dreptul la sănătate este reglementat și în numeroase documente internaționale cum ar fi Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale adoptat de Adunarea Generală a ONU în anul 1966 și ratificat de România în 1974. Acest Pact prevede, printre altele, că „statele trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a asigura profilaxia și tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale și a altora, precum și lupta împotriva acestor maladii”.

În perioada pandemiei, asigurarea dreptului la sănătate a avut drept pandant restricționarea altor drepturi, limitarea acestora la nivel individual fiind considerată o jertfă necesară pe altarul sănătății colective. De pildă, instituirea stării de urgență a însemnat restricționarea dreptului la libertatea de întrunire, a dreptului la informare, fiind afectate libertatea circulației, dreptul la viață intimă, familială și privată, dreptul de proprietate privată, libertatea religioasă, dreptul la nediscriminare. Strangularea unor asemenea drepturi și libertăți individuale a fost justificată prin supremația dreptului la sănătate. Or, această situație pune problema teoretică a existenței unui „etalon” care, în constelația de drepturi și libertăți statuată în actele întemeietoare ale societăților moderne, să comensureze care drept e „mai important” decât altul.

Din punct de vedere practic, însă, restrângerea unor drepturi și libertăți a fost acceptată în mod rațional de societate, dar sub condiția ca măsurile respective să fie temporare, legale și proporționale cu situația endemică de fapt, astfel încât să existe un echilibru între intervenția autorităților asupra libertăților cetățenești,

pe de o parte, și efectul acestei intervenții asupra stării de sănătate a populației, pe de altă parte. Dar nici pentru construcția sau constatarea unui astfel de echilibru nu există mijloace de cuantificare suficient de convingătoare.

În toate aceste dezbateri a fost ignorat, însă, un detaliu care putea limpezi multe dintre situațiile confuze apărute în legătură cu modul de abordare a situației pandemice. Este vorba despre faptul că asigurarea dreptului la sănătate nu este o abstracțiune, eliptică de subiect. Asociate dreptului la ocrotirea sănătății și cel puțin la fel de importante cu existența acestui drept sunt garanțiile privind îngrijirea pacientului, acestea fiind de fapt cele care dau conținut material și concret mult invocatului drept la sănătate. La această dată sunt cunoscute 8 tratate fundamentale internaționale privind drepturile omului care conțin garanții în ceea ce privește îngrijirea pacientului, care descriu protocoalele aferente și cuprind o serie de alte instrumente care, „deși nu au forța juridică obligatorie a tratatelor, beneficiază totuși de un consens la nivel internațional, acestea fiind utile pentru interpretarea conținutului drepturilor pacienților”¹.

În această privință, aș aminti art. 1 din Declarația de la Alma Ata², potrivit căreia „sănătatea reprezintă starea de bine din punct de vedere fizic și social și nu doar absența bolii sau infirmității, fiind un drept uman fundamental”.

În același spirit, Principiile de la Siracusa³ referitoare la limitarea și derogarea de la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (ICCPR) au avut o importanță deosebită în evaluarea măsurilor care restricționează drepturile omului garantate de ICCPR. Aceste Principii impun ca orice măsură luată de stat care ar putea restrânge drepturile omului în cadrul ICCPR să fie: izvorâtă din lege și în conformitate cu aceasta, în interesul unui obiectiv legitim, strict necesară într-o societate democratică pentru a atinge obiectivul, mijloacele folosite să fie cel mai puțin intruzive și restrictive și să nu fie arbitrare, nerezonabile sau discriminatorii. Asemenea „încorsetări ale încoresetărilor” au fost adoptate pe plan internațional tocmai în scopul protejării supremației drepturilor și libertăților cetățenești în orice condiții ar considera statele că ele ar trebui limitate.

Drepturi și libertăți în România la vreme de pandemie

Începând cu luna martie 2020, țara noastră a fost în situația unei stări de urgență și, ulterior, a unor stări de alertă, proclamate consecutiv și repetat.

Potrivit art. 93 din Constituția României, măsurile excepționale (starea de asediu și starea de urgență) se instituie de Președintele României, în temeiul legii, nu al hotărârilor de Guvern sau al altor instituții (ministere, comitete naționale ad hoc etc). Textul constituțional indică, totuși, posibilitatea stabilirii măsurilor excepționale de către puterea executivă, sub condiția ca, **în termen de 5 zile de la adoptare, acestea să fie supuse încuviințării Parlamentului.**

Conform art 53 din Constituția României, restrângerea drepturilor și libertăților nu se poate extinde *de plano* asupra tuturor drepturilor subiective având un caracter excepțional și condiționat de respectarea **cumulativă** a mai multor cerințe: restrângerea să înfăptuiască **doar prin lege**; restricționarea trebuie să fie impusă de

1 Open Society Foundations, *Drepturile Omului în îngrijirea pacienților – Ghid pentru pacienți*, http://health-rights.org/pg/moldova_pg_ro.pdf, accesat la 20.07.2021

2 Declaration of Alma-Ata, International Conference on Primary Health Care, Alma-Ata, USSR, 6-12 September 1978 https://www.who.int/publications/almaata_declaration_en.pdf, accesat la 06.07.2021

3 The Siracusa Principles on the limitation and derogation provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/E/CN.4/1985/4>, accesat la 20.07.2021

anumite situații specifice precum apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav. Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația determinantă și să opereze în mod nediscriminatoriu; se referă doar la exercitarea drepturilor și libertăților, nu și la existența sau conținutul dreptului în sine.

Aceste restricționări impuse prin acte ale puterii executive înfrâng principiul securității juridice, care "implică protecția cetățenilor în raporturile cu autoritățile publice competente cu elaborarea și aplicarea legii. Astfel, securitatea juridică privește ocrotirea cetățenilor față de arbitriul normelor legale"⁴. Securității juridice îi sunt caracteristice mai multe componente precum: accesibilitatea, previzibilitatea, stabilitatea și coerența legii, respectarea așteptărilor legitime, asigurarea unei interpretări unitare a legii, respectarea autorității de lucru judecat⁵.

Restrângerea drepturilor și libertăților se poate face doar prin lege – situație care a făcut obiectul unei decizii a CCR. Semnificația noțiunii de lege a fost descrisă de Curtea Europeană pentru Drepturile Omului care, pe cale jurisprudențială, a statuat că *noțiunea de lege înglobează elemente de natură legislativă și de sorginte jurisprudențială, unele elemente calitative (accesibilitatea, previzibilitatea) și presupune ca măsura reglementată să aibă legătură cu calitatea legii respective*: ea impune ca aceasta să fie accesibilă persoanelor în cauză și să aibă o formulare destul de exactă pentru a permite reclamanților, care apelează, la nevoie, la consilieri, să prevadă, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-un anumit act⁶.

Sediul materiei pentru măsurile excepționale adoptate privind starea de urgență la nivel național se află în Ordonanța de Urgență nr. 1/1999 – act juridic ce operează în temeiul delegării legislative și care, la art. 1, definește rațiunea socială care determină adoptarea măsurilor excepționale la nivel național și care constă în „(...) apariția unor pericole grave la adresa apărării țării și securității naționale, a democrației constituționale ori pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea urmărilor unor dezastru”. Art. 3 reglementează ansamblul de măsuri excepționale de natură politică, economică și de ordine publică aplicabile pe întreg teritoriul țării sau în unele unități administrativ-teritoriale care se instituie sub forma stării de urgență în următoarele situații: (a) existența unor pericole grave actuale sau iminente privind securitatea națională ori funcționarea democrației constituționale; (b) iminența producerii ori producerea unor calamități care fac necesară prevenirea, limitarea sau înlăturarea, după caz, a urmărilor unor dezastru.

Dispozițiile constituționale asigură garanțiile separației puterilor în stat, iar doctrina⁷ demonstrează că intervenția Parlamentului elimină excesele sau abuzurile puterii executive întrucât, potrivit art. 61, alin. 1 din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării.

În virtutea respectării dreptului la ocrotirea sănătății au fost impuse măsuri restrictive printr-o serie de acte de reglementare care au făcut obiectul controlului

4 Institutul Român pentru Drepturile Omului, „Studiu preliminar privind criza generată de pandemia COVID-19 și impactul acesteia asupra drepturilor omului”, IRDO (2020): 7

5 Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), *Compilație a opiniilor și rapoartelor, Comisiei de la Veneția privind starea de urgență*, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)003-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)003-rom), accesat la 06.07.2021

6 Hotărârea din 8 iunie 2006, pronunțată în cauza Lușpa împotriva României, parag. 32 <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/78637>, accesat la 06.07.2021

7 Marieta Safta, *Drept constituțional și instituții politice Vol. I. Teoria generală a dreptului constituțional. Drepturi și libertăți, Ediția a 4-a, revizuită* (București: Hamangiu, 2018), 22.

de constituționalitate, inclusiv numeroase ordine sau hotărâri, care au generat, de asemenea, îngrădiri de drepturi și libertăți.

De pildă, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr.111/2020 privind stocurile de urgență medicală a atribuit, în mod exclusiv, autorităților administrative posibilitatea să instituie unele măsuri severe de restrângere a libertăților individuale, într-un mod discreționar, fără să stabilească limite ale restrângerii, gradualitatea măsurilor instituite și modalitățile de încetare a acestora.

Astfel de reglementări luate sub impulsul „salvării vieții oamenilor” au reținut atenția dezbaterii publice, fiind destule opinii potrivit cărora legiferarea prin acte normative primare a măsurilor restrictive de libertate, care se impun pentru prevenirea bolilor contagioase, nu pot fi generice și nici lipsite de garanții cu privire la dreptul la viață intimă și libertatea individuală.

Prevenirea și gestionarea situației de urgență impusă de pandemia cu virusul SARS Cov2 au reprezentat provocări majore pentru toate țările afectate, dar una dintre principalele concluzii ale acestei experiențe planetare este că demnitatea ființei umane trebuie respectată și apărută în orice situație. În procesul de legiferare aceasta înseamnă, de pildă, ca legiuitorul să nu se limiteze la enunțarea generică, în cuprinsul prevederilor de lege, că măsurile presupuse de situațiile de urgență – cum ar fi obligativitatea privind declararea infestării, respectarea tratamentului sau internarea – se stabilesc prin ordin al ministrului sănătății, din moment ce Constituția prevede adoptarea lor prin lege. În asemenea situații, legea relativizează nepermis reglementarea măsurilor restrictive de libertate, lăsând la latitudinea ministrului sănătății stabilirea condițiilor instituirii și încetării acestora. De asemenea, în orice reglementare trebuie stabilite în concret garanții adecvate menite să asigure respectarea caracterului inviolabil al libertății persoanei și a dreptului la viață intimă.

Legea nr. 55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei COVID-19⁸ stabilește, la art. 1, alin. 1, ultima teză că restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți fundamentale reprezintă (...) un mijloc de protecție a altora. De asemenea, în definiția stării de alertă prevăzută de lege se face trimitere la măsurile necesare pentru protecția drepturilor și libertăților fundamentale. Astfel, la art. 2 din Legea 55/2020 se arată că „starea de alertă reprezintă răspunsul la o situație de urgență de amploare și intensitate deosebite, determinată de unul sau mai multe tipuri de risc, constând într-un ansamblu de măsuri cu caracter temporar, proporționale cu nivelul de gravitate manifestat sau prognozat al acesteia și necesare pentru prevenirea și înlăturarea amenințărilor iminente la adresa vieții, sănătății persoanelor, mediului înconjurător, valorilor materiale și culturale importante ori a proprietății”. La art. 4 alin. 1 din același act normativ se arată că „starea de alertă se instituie de Guvern prin hotărâre, la propunerea ministrului afacerilor interne, și nu poate depăși 30 de zile. Starea de alertă poate fi prelungită, pentru motive temeinice, pentru cel mult 30 de zile, prin hotărâre a Guvernului, la propunerea ministrului afacerilor interne”.

Observăm că, prin această formulare, legiuitorul primar reglementează măsurile organizatorice specifice stării de alertă, dar delegă puterii executive! Altfel spus, prin dispozițiile legii organizarea măsurilor necesare gestionării stării de alertă este delegată puterii executive, adică Executivului i se conferă atribuții specifice puterii legiuitoare. În acest fel, actul normativ adoptat de Parlament a fost lăsat fără obiect, ceea ce a pus în discuție aplicarea principiului separației puterilor în stat și pe cel al securității juridice.

Pe lângă inevitabile dispute politice, situația acestei delegări la Guvern a unor atribuții ce reveneau Parlamentului a generat destule dezbateri teoretice. Într-un studiu special al IRDO se arată că „posibilitatea de intervenție a Parlamentului

8 Monitorul Oficial nr. 396 din 15 mai 2020.

demonstrează imixtiunea nejustificată a puterii legiuitoare în sfera de activitate a puterii executive: dacă legiuitorul a adoptat un act normativ prin care stabilește măsurile aplicabile stării de alertă, permițându-i Guvernului să acționeze prin hotărâre în vederea stabilirii detaliate a organizării sociale în această perioadă, devine excesivă obligativitatea încuviințării din partea Parlamentului. (...) Parlamentul poate încuviința măsura adoptată de Guvern integral sau cu modificări. În consecință, Parlamentul poate interveni în actele delegate Guvernului (în speță, hotărârea adoptată de executiv prin care se instituie starea de alertă) – aspect care determină atingeri grave aduse principiilor separației puterilor în stat și securității juridice.

Dacă, potrivit prevederilor constituționale, Parlamentul este autoritatea legiuitoare care creează legea *stricto sensu* iar Guvernul este autoritatea constituțională care are atribuții de organizare a executării și de executare în concret a legii, imixtiunea Parlamentului în actele delegate ale Guvernului prezintă o aplicare *ultra vires* a prerogativelor sale⁹.

Conform art. 15 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale statele pot deroga – în situații excepționale menționate explicit și pentru perioade de timp determinate – de la garanțiile stabilite în conținutul său.

Principiile care stau la baza derogării se referă la: proporționalitatea cu situația generatoare a stării excepționale; respectarea obligațiilor statelor care decurg din dreptul internațional; menținerea în aplicare a unor drepturi de la care este indamisibilă derogarea (dreptul la viață; interzicerea torturii, a tratamentelelor și pedepselor, inumane sau degradante; interzicerea sclaviei și a muncii forțate; legalitatea pedepselor). Aceasta nu înseamnă că statelor li se oferă concesiile în respectarea drepturilor și libertăților garantate de Convenție. Dar, pentru că statul, în situațiile excepționale, poate introduce o cerere de derogare condiționată de o declarație privind măsurile ce urmează a fi adoptate și care vor deroga de la Convenție dar și de nivelul care urmează să fie atins în acest scop, unele țări afectate de pandemia CoVid19 au informat, conform obligațiilor procedurale, Secretarul General al Consiliului Europei cu referire la data când aceste măsuri au fost puse în practică¹⁰. România a notificat Secretarului General al Consiliului Europei decizia de a activa art.15 din Convenție. Ulterior activării, are obligația de a comunica Secretarului General al Consiliului Europei documente oficiale prin care să justifice și să descrie evoluția măsurilor adoptate în plan național pentru combaterea pandemiei CoVid19¹¹.

Pentru a justifica derogarea de la Convenție se verifică, prioritar, cerința privind existența unei situații de război sau de pericol iminent asupra vieții națiunii. Doar dacă această cerință este îndeplinită vor fi verificate și celelalte cerințe. În jurisprudența sa, CEDO a analizat semnificația pericolului public și a stabilit că situația excepțională de criză sau de urgență trebuie să afecteze toată populația și să constituie o amenințare reală pentru viața organizată a comunității.¹²

9 Institutul Român pentru Drepturile Omului, *“Studiu*, 8-9

10 Press Unit, European Court of Human Rights, Factsheet – Derogation in time of emergency April 2020, document disponibil la adresa: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf, accesat la 19.07.2021

11 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> accesat la 18.07.2021

12 European Court of Human Rights, Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights, Derogation in time of emergency, Updated on 31 December 2019. 14 Press Unit, European Court of Human Rights, Factsheet – Derogation in time of emergency April 2020, document disponibil la adresa: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf.

15 <https://rm.coe.int/16809cee30> 16 Pentru detalii asupra măsurilor comunicate de fiecare Stat Parte la Convenție care a activat art. 15, a se consulta <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354>.

Pentru a fi calificată ca excepțională, situația de criză sau de urgență trebuie să îndeplinească următoarele caracteristici: (1) urgența/criza trebuie să fie reală sau iminentă; (2) măsurile normale sau restricțiile permise de Convenție sunt insuficiente pentru menținerea siguranței, a ordinii sau a sănătății publice; (3) evaluarea unei situații ca fiind periculoasă pentru viața unei comunități este o prerogativă acordată Înalțelor Părți Contractante potrivit principiilor subsidiarității și a marjei de apreciere. Conform aprecierilor Curții, autoritățile naționale sunt mai aproape de realitățile din Statele Părți astfel încât pot decide mai bine decât judecătorul internațional cu privire la natura și sfera măsurilor impuse în vederea derogării. Evident, exercitarea marjei de apreciere se va realiza sub supravegherea europeană”¹³.

S-a dezbătut suficient de mult în spațiul public și în mediile profesioniștilor despre aceste măsuri din perspectiva constituționalității, legalității, oportunității, previzibilității, predictibilității, proporționalității, relevante pentru sănătatea democrației rămân, însă, deciziile Curții Constituționale definitive și obligatorii. Aș evidenția ceea ce exprimat instanța constituțională prin Decizia 458 din 25.06.2020 în care “Curtea recunoaște că, în situații excepționale, așa cum este cea determinată de răspândirea infecției cu virusul COVID-19, instituirea unor măsuri energice, prompte și adecvate gravității situației reprezintă, în realitate, un răspuns al autorităților la obligația prevăzută în art. 34 alin. (2) din Constituție, potrivit căreia „statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice”. Cu toate acestea, Curtea observă că “măsurile amintite au efecte severe asupra drepturilor și libertăților persoanelor și de aceea reglementările în materie trebuie să îndeplinească, în mod strict, toate condițiile constituționale. **Caracterul excepțional, imprevizibil al unei situații nu poate constitui o justificare pentru a încălca ordinea de drept, prevederile legale și constituționale referitoare la competența autorităților publice ori cele privind condițiile în care se pot aduce restrângeri exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale.** Autoritățile naționale – în mod special administrația centrală și locală – sunt cele mai în măsură să identifice și să stabilească acel set de acțiuni necesare intervenției adecvate fiecărei etape de evoluție a pandemiei, însă măsurile dispuse nu se pot întemeia decât pe un cadru legal primar, care se subordonează prevederilor constituționale și internaționale referitoare la restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți. Având în vedere că situația de criză generată de o pandemie reprezintă premisa inevitabilă a unor astfel de restrângeri, legislația națională trebuie însoțită de garanții clare și eficiente împotriva oricăror abuzuri sau acțiuni discreționare ori ilegale”.

Dar și în plan internațional restrângerile drepturilor și libertăților și-au produs efecte. Într-un raport dat publicității¹⁴, în luna decembrie 2020, organizația ne-guvernamentală International IDEA arată că mai mult de 60% dintre țările lumii au luat măsuri problematice la nivelul drepturilor omului sau al standardelor democratice pentru a limita pandemia CoVid19. Pentru regimurile considerate democratice proporția este de 43% în timp ce pentru regimurile autoritare ea ajunge la 90% .

Raportul a analizat 22 de domenii precum libertatea de circulație, libertatea de exprimare, libertatea presei, ale căror încălcări au fost catalogate ca *îngrijorătoare*. În Uniunea Europeană, Bulgaria a încălcat trei domenii, Ungaria, două domenii în timp ce Polonia, Slovacia și Slovenia câte un domeniu. Rusia a încălcat șase domenii fiind urmată de Arabia Saudită, Myanmar, Iordania, Sri Lanka și Zimbabwe.

13 Institutul Român pentru Drepturile Omului, “*Studiu*”, 12-14

14 http://stiri.tvr.ro/studiu-6-ari-din-10-au-luat-masuri-ingrijoratoare-din-punct-de-vedere-democratic-pe-timpul-pandemiei_875220.html#view, accesat la 20.07.2021

https://www.dcmecial.ro/covid-19-raport-6-tari-din-10-au-luat-masuri-ilegale-disproportionate-fara-limita-de-timp-sau-necesare_623448.html, accesat la 20.07.2021

<https://www.agerpres.ro/mondorama/2020/12/09/coronavirus-sase-tari-din-zece-au-luat-masuri-ingrijoratoare-din-punct-de-vedere-democratic-raport--624497> accesat la 20.07.2021

India a încălcat nouă dintre domenii, urmată de Algeria și Bangladesh cu opt măsuri îngrijorătoare precum și de China, Egipt, Malaezia sau Cuba.

Raportul precizează faptul că restricțiile privind libertatea presei "în numele luptei contra dezinformării", folosirea excesivă a forței prin desfășurarea de militară pentru a asigura respectarea regulilor impuse (așa cum s-a întâmplat și în România), corupția în contractele de aprovizionare în situații de urgență sanitară au fost cele mai frecvente îngrijorări dar evidențiază și măsurile care au fost luate în unele țări simultan cu respectarea regulilor democratice: Islanda, Finlanda, Norvegia, Coreea de Sud, Taiwan. Uruguay, Cipru, Jaonia, Senegal și Sierra Leone.

Libertăți versus pandemie- qui prodest

Societatea românească se află pe drumul greu al propriei reconstrucții civice, într-o cadență ce o polarizează tematic, între încrâncenare și neputință, patimă și nepăsare, antrenând, în egală măsură, activismul unora, dar și renunțarea altora care nu dețin puterea, dar sunt adevărata putere.

În societatea noastră democratică, problemele cu conținut moral nu sunt abordate sub tutela principiului democratic al toleranței.

Se pare că suntem contemporanii unui paradox : **este nevoie de nedreptate pentru ca lupta împotriva ei să trezească noblețea din om**. Și atunci, angajamentul în menținerea și cultivarea spiritului civic devine un merituos act de curaj.

Pandemia COVID-19 a accelerat rostogolirea violentă a vieții sociale spre anomie și subcultură, spre arbitrar și voluntarism. S-a iscat o puternică bătălie între puterea politică și Lege, confruntare despre care aproape că nici nu mai știm cum se va sfârși.

Pandemia a mai creat un experiment ce tinde să devină o regulă periculoasă. În numele „ocrotirii sănătății”, puterea politică s-a erijat în atotștiutoarea a ceea ce e mai bine pentru oameni. Această practică prilejuită de o situație de excepție tinde să se transforme într-o extensie și-n vremuri de normalitate. Asistăm astfel la o răsturnare „copernicană” a legitimității, aceea prin care puterea politică își impune voința asupra oamenilor, deși într-o democrație reală raporturile sunt total inversate – puterea politică fiind cea care trebuie să se adapteze la problemele oamenilor.

Soluția nu poate veni dacă vom continua să ne ascundem în lașități. Nouă ne aparține responsabilitatea de a alege între derizoriul ce ne este oferit ca „mari realizări” și pretenția la respect și altitudine morală la care avem dreptul cu toții.

Libertatea opțiunii individuale este esențială în democrație, dar ea trebuie consumată spre suportarea a ceea ce este potrivit vieții celor mulți.

Fiind liberi, putem evolua în drepturile noastre. Fiind liberi, putem consolida această libertate numai dacă o exercităm, cu luciditate, în interesul comunității din care facem parte. Asta presupune capacitatea de a renunța la amăgiri, de a ne asuma autenticul și nu contrafacerea, de a discerne ceea ce este adevărat și valoros de impostură și mediocritate.

Poate că, remodelându-ne propria conștiință, vom putea relua dezvoltarea simțului moral colectiv și a discernământului îndrăzneț. Poate că ne vom dubla plăcerea libertății de o responsabilitate obligatorie, în numele celor mulți. Numai așa vom putea ridica societatea la un alt nivel de înțelegere.

Câtă etică și simț al datoriei față de oameni se află în instituțiile puterii de astăzi constatăm cu toții. Problema care se pune întotdeauna în balanța echilibrului social este a raportului dintre puterea de a schimba și capacitatea de a ne adapta; sau, mai bine zis, între opțiunea pe care o avem pentru schimbare sau pentru adaptare.

Trăim vremuri în care spiritele civice elevate trebuie să ceară o **afirmare la câmp deschis a conștiințelor unei colectivități, o claritate a opțiunilor și un avânt al ideilor fiecăruia dintre noi**. Este necesar să participăm la confruntările din spațiul public prin expunerea propriilor opinii unui sever și sistematic examen în fața lumii și a realității din care facem parte. În acest fel vom contribui la evoluția spre o societate civilizată, cu încrederea că ne putem transforma speranța în realitate în momentele când nu ne mai putem rosti cu fermitate propriile convingeri doar în fața oglinzii!

Libertatea în drepturi la vreme de pandemie a fost și rămâne prilejul de a încuraja înfruntarea și confruntarea, adaptarea și schimbarea, exprimarea opțiunilor și a opiniilor, este un îndreptar prin bune practici, dar și un jurnal de bord despre îndrăzneala de a crede și puterea de a face. Este un îndemn pentru oameni și despre oameni aflați în căutarea dreptății, metoda simplă prin care aflăm că, fără pașiune și suflet, fără încredere și speranță, fără răbdare și temeinicie, fără respect și responsabilitate orice nedreptate devine o stare de fapt.

BIBLIOGRAFIE

1. Marieta Safta, *Drept constituțional și instituții politice Vol. I. Teoria generală a dreptului constituțional. Drepturi și libertăți, Ediția a 4-a, revizuită* (București: Hamangiu, 2018): 22.
2. Declaration of Alma-Ata, International Conference on Primary Health Care, Alma-Ata, USSR, 6-12 September 1978 https://www.who.int/publications/almaata_declaration_en.pdf, accesat la 06.07.2021
3. Institutul Român pentru Drepturile Omului, „Studiu preliminar privind criza generată de pandemia COVID-19 și impactul acesteia asupra drepturilor omului”, IRDO (2020): 7.
4. Open Society Foundations, *Drepturile Omului în îngrijirea pacienților – Ghid pentru pacienți*, http://health-rights.org/pg/moldova_pg_ro.pdf, accesat la 20.07.2021
5. United Nations, Economic and Social Council, Commission on human rights Forty-first session Item 18 of the provisional agenda, *Status of the International Covenants on Human Rights, Note verbale dated 24 August 1984 from the Permanent Representative of the Netherlands to the United Nations Office at Geneva addressed to the Secretary-General, Annex The Siracusa Principles on the limitation and derogation provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights*, <https://undocs.org/pdf?symbol=en/E/CN.4/1985/4>, accesat la 20.07.2021
6. Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), *Compilație a opiniilor și rapoartelor, Comisiei de la Veneția privind starea de urgență*, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)003-rom](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)003-rom), accesat la 06.07.2021
7. Hotărârea din 8 iunie 2006, pronunțată în cauza Lupșa împotriva României, par. 32 <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/78637>, accesat la 06.07.2021
8. Press Unit, European Court of Human Rights, Factsheet – Derogation in time of emergency April 2020, document disponibil la adresa: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Derogation_ENG.pdf, accesat la 19.07.2021
9. European Court of Human Rights, *Guide on Article 15 of the European Convention on Human Rights, Derogation in time of emergency, Updated on 31 December 2019*, Factsheet – Derogation in time of emergency April 2020 ((Press Unit, European Court of Human Rights), <https://www.echr.coe.int>, accesat la 06.07.2021
10. Monitorul Oficial nr. 396 din 15 mai 2020
11. <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/webContent/62111354> accesat la 18.07.2021

12. http://stiri.tvr.ro/studiu-6-ari-din-10-au-luat-masuri-ingrijoratoare-din-punct-de-vedere-democratic-pe-timpul-pandemiei_875220.html#view, accesat la 20.07.2021
13. https://www.dcmedical.ro/covid-19-raport-6-tari-din-10-au-luat-masuri-ilegale-disproportionate-fara-limita-de-timp-sau-necesare_623448.html, accesat la 20.07.2021
14. <https://www.agerpres.ro/mondorama/2020/12/09/coronavirus-sase-tari-din-zece-au-luat-masuri-ingrijoratoare-din-punct-de-vedere-democratic-raport-624497> accesat la 20.07.2021